

УДК 343.1

Д. О. Корінний
здобувач Університету сучасних знань

ПОНЯТТЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ПРАЦІ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ КОНТЕКСТІ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день питання порушення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина є досить проблемним, особливо, якщо вони розглядаються в контексті торгівлі людьми. Це явище є досить поширеним не лише в Україні, а й в усьому світі. Незважаючи на цілу низку міжнародних актів щодо протидії цьому явищу ще й досі постає необхідність більш активного законодавчого врегулювання та удосконалення діяльності держави у справах про торгівлю людьми. Дане явище не можна вважати надбанням сучасності. Рабство виникло в сивій давнині, й існує в різних формах донині, незважаючи на те, що вважається злочином в усіх державах світу.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми протидії цьому транснаціональному злочину присвятили свої наукові праці такі вчені, як С. Бородін, Л. Галенська, В. Дерюжинський, І. Карпець, В. Кудрявцев, Є. Ляхов, А. Наумов, В. Панов та інші. Крім того, серед українських дослідників цього питання слід назвати Н. Ахтирську, Ю. Галустяна, З. Макаруху, Д. Мачарашвілі, К. Левченко, В. Пясковського, В. Підгородинського, С. Ратушного, О. Святун, Т. Татаринцева, Ю. Шемшученка.

Незважаючи на вагомий внесок названих науковців у дослідження зазначеної проблеми, більшість теоретичних і практичних аспектів щодо торгівлі людьми залишаються недослідженими

При визначенні проблеми й аналізу існуючих підходів щодо вирішення даної проблеми були використані закони України, наукова, юридична та довідкова література, роботи провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, звітні матеріали, періодичні видання України.

Міжнародними документами, які стосуються протидії торгівлі людьми є: Конвенція про боротьбу із торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами (1950 р.); Заключний протокол до Конвенції про боротьбу із торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами (1950 р.); Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.); Конвенція ООН про транснаціональну організовану злочинність 2000 р. та Протоколи до неї (Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї; Протокол проти незаконного ввезення мігрантів суходелом, морем та повітрям); Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, торгівля людьми завжди була однією із традиційно-історичних форм експлуатації, способом використання людського ресурсу, поруч із кріпацтвом та найманою працею.

Нормативно-правове регулювання такого негативного явища, як «торгівля людьми» вперше отримала своє закріплення в XIX ст. з ухваленням 1815 р. Віденським конгресом Генерального акту, до якого було приєднано додаток про заборону торгівлі африканцями на міжнародному рівні.

Наступним етапом став Ахенський конгрес 1818 р., на якому торгівля чорношкірих людей не тільки заборонялася, але і оголошувалася злочинною. Далі слідував Лондонський договір 1841 р., який був підписаний між такими державами, як: Австрія, Англія, Росія, Пруссія та Франція. Даний нормативно-правовий акт прирівнював работоргівлю до вже караного у той час піратства. У 1885 р., був прийнятий Генеральний акт Берлінської конференції, що констатував заборону работоргівлі міжнародним правом і використання території басейну річки Конго, як ринок африканських рабів, а також транзитні шляхи при їх перевезенні.

У 1890 р., Генеральний акт Брюссельської конференції встановив зобов'язання договірних держав розробити і ухвалити в національному праві закони, що передбачають кримінальну відповідальність за насильницьке захоплення заручників.

Разом з тим, зазначені акти, хоча і були направлені проти работоргівлі, але не відміняли її як таку. Тільки Сен-Жерменський договір, укладений у 1919 р., і Брюссельський Генеральний акт, що регламентував для договірних сторін обов'язок співпраці, щоб повністю ліквідувати таке негативне явище, як «торгівля людьми».

Слід зазначити також, що важливою подією у боротьбі з торгівлею людьми стало підписання під егідою Ліги Націй Конвенції про рабство від 25 вересня 1926 р. Відповідно до зазначеного нормативно-правового акту, держави-учасниці ухвалили рішення попереджати і пригнічувати работоргівлю, а також здійснювати поступово і можливо швидше повну відміну рабства в усіх його проявах [1, с. 17-18].

Після Другої світової війни із заснуванням ООН діяльність у сфері протидії людям отримала новий поштовх. Так, у 1948 р., організацією було розроблено базовий документ, який закріплює ос-

новні права, свободи і законні інтереси людини, а саме Загальна декларація ООН з прав людини. У ситуації з торгівлею людьми ці базові права порушуються, а саме: права на життя, свободу, безпеку; право на рівність перед законом; право на відповідний рівень життя; на відпочинок; свободу пересування та проживання; свободу від рабства; свободу від знущань та жорстокості тощо [2].

Щодо розуміння поняття торгівлі людьми, то дане визначення міститься в багатьох нормативно-правових актах як на території України так і в міжнародних документах.

Так, наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності містить важливі для з'ясування сутності торгівлі людьми дефініції. Під торгівлею людьми пропонується розуміти «здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або ж інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан або вилучення органів». До того ж, за змістом Конвенції «згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, не береться до уваги, якщо використано будь-який із заходів впливу, зазначених статті» [3].

Конвенція Ради Європи 2005 року виходить з аналогічних підходів і визначає торгівлю людьми як «найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або ж безпорадним станом, або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, з метою експлуатації. Експлуатація включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів» [4].

В нашій державі дане питання регулюється Законом України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року, який набрав чинності 15 жовтня 2011 року. Цей Закон визначив організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам [5].

Щодо думки науковців то, А. С. Політова, вказує на те, що під торгівлею людьми слід розуміти дії, спрямовані на обмеження свободи людини шляхом продажу, вчинення іншої незаконної угоди щодо неї, пов'язаної з незаконним заволодінням чи передачею з метою експлуатації на території України чи за її межами. Здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, полягає у вчиненні інших дій, крім торгівлі людьми, пов'язаних з обмеженням свободи людини шляхом передачі її іншій особі та отримання за неї матеріальної винагороди або послуг матеріального характеру [6, с. 8].

Усе викладене вище свідчить, що різні міжнародні джерела та науковці по-різному визначають зміст поняття «торгівлі людьми». Під даним визначенням розуміють: 1) работоргівлю; 2) продаж, що призводить до здійснення відносно людини інститутів та звичаїв тотожних з рабством, таких як боргова кабала, сімейне рабство тощо; 3) вивезення та продаж жінки за кордоном або у своїй країні для використання в проституції чи в порнобізнесі; 4) продаж дитини для незаконного усиновлення; 5) використання ембріона чи плода людини з корисною метою (фактично продаж ембріона чи плода); 6) продаж людини з метою незаконного вилучення її органів; 7) продаж людини з метою її експлуатації її праці [7, с. 41-42].

Варто зазначити, що на зростання цього явища мають вплив наступні фактори:

- глобалізація економіки і підвищення трудової мобільності (міграції);
- зростаючий рівень безробіття;
- збільшення кількості населення, що живе за межею бідності в країнах, що розвиваються;
- збільшення кількості людей, що користуються Інтернет, який майже не контролюється з точки зору закону і нерідко використовується зі злочинною метою [8].

Дані чинники безперечно впливають на збільшення такого явища як торгівля людьми з метою експлуатації праці. На сьогоднішній день в світі налічується не менше ніж 12,3 млн. людей, які вимушені займатися примусовою працею. З цієї загальної кількості 9,8 млн. осіб експлуатуються приватними агентами. У тому числі 2,5 млн стали жертвами торгівців «живим товаром». Пов'язуючи ці дані із загальним рівнем народонаселення у світі, можна підрахувати, що на кожну тисячу мешканців приходиться не менше двох жертв торгівлі людьми.

Комісія ООН з питань боротьби з міжнародною злочинністю вважає торгівлю третьою зі своїми масштабами категорією організованої злочинності, що поступається лише нелегальній торгівлі наркотиками і зброєю. За оцінками комісії щорічні прибутки цього транснаціонального бізнесу становлять близько 12 млрд. доларів. За даними Міністерства охорони праці, прибутки, які отримані за рік від експлуатації потерпілих від торгів-

лі людьми, складають близько 31, 6 млрд. доларів [9, с. 21-22].

Для того, щоб подолати дане явище вже не однократно на міжнародному рівні підіймалося питання про необхідність згоди великих держав з ідеєю створення міжнародного кримінального суду, що має універсальну національну юрисдикцію. Такий захід дійсно є важливим, бо таким чином можна було би впливати на зміни в національному законодавстві різних країн, зокрема:

- внести зміни в кримінальні кодекси держав, які збільшили би максимальний строк позбавлення волі до 20 років з можливістю призначення по життєвого ув'язнення для випадків торгівлі, що закінчилися смертю жертви;

- внести зміни, що забороняють і переслідують ввіз для передачі в рабство, кабалу чи подібні до таких, умови, торгівлю дітьми, незаконне володіння чи знищення ідентифікаційних чи імміграційних документів іншої особи;

- запровадити і забезпечити існування в зарубіжних країнах програм з безпеки інтеграції, реінтеграції і переселення жертв торгівлі та їх дітей;

- внести зміни, які б дозволили фонди, що формуються з коштів, отриманих від реалізації заарештованого і конфіскованого майна, витратити на потреби жертв та ін.

Але, на жаль, створення подібного органу обговорюється поки що тільки на неурядовому рівні [10, с. 51].

Також окрім реформування законодавства щодо врегулювання питань торгівлі людьми, в різних країнах світу необхідно вжити таких заходів:

- підвищити рівень інформованості: країни повинні фінансувати та організовувати інформаційні заходи з метою попередження торгівлі людьми, які мають здійснюватись у співпраці з неурядовими організаціями;

- розробити імміграційну політику у країнах призначення: створити додаткові можливості для осіб, які бажають легально мігрувати з метою одержання роботи, освіти і професійної підготовки;

- змінити статус перебування жертв торгівлі людьми: утримуватись від негайного вислання осіб, які постраждали від торгівлі людьми, через

їхній нелегальний статус; держава повинна надавати притулок особам, які постраждали від торгівлі людьми;

- важливим є створення всеохоплюючої транснаціональної стратегії, яка повинна включати в себе: способи захисту осіб від злочинців; ефективну систему розслідування і притягнення до відповідальності;

- необхідно забезпечити захист жертв і систему реабілітації, тобто: з одного боку, забезпечити особисті права людини; з іншого, забезпечити кримінальне переслідування вчинків, пов'язаних з торгівлею людьми;

- позитивний вплив справить контроль Інтернету, так як переміщення може відбуватися як фактично, так і віртуально;

- важливим є розвиток спеціальних навчальних програм у рамках ВНЗ і закладів підготовки працівників правоохоронних органів [10, с. 51-52].

Також, на нашу думку, потрібно сприяти працевлаштуванню молоді; постійно контролювати діяльність туристичних організацій і здійснювати її моніторинг; проводити спеціальні «гарячі» лінії, широку роз'яснювальну роботу та інші заходи, які будуть спрямовані на зменшення показників торгівлі людьми з метою експлуатації праці.

Висновки. Отже, ми з'ясували, що це суспільне явище супроводжує людське суспільство в усіх суспільних формаціях. Навіть, не зважаючи на боротьбу із ним, торгівля людьми залишається досить розповсюдженим явищем в сучасному світі. Аналіз норм міжнародного права та вітчизняного законодавства дозволяє стверджувати, що міжнародна громадськість вживає заходів проти торгівлі людьми. Проте, хоча норми законодавства і змінюються, відповідно до сучасних умов і ситуацій, транснаціональна злочинність постійно знаходить нові шляхи і способи вчинення цього злочину. Тому, ми вважаємо, що необхідно прислуховуватися і до думок науковців у даній сфері, які дійсно пропонують можливі шляхи, хоч і не повністю вирішення цієї проблеми, та все ж її зменшення.

Література

1. Миронов А. С. Про деякі проблеми протидії торгівлі людьми у умовах сучасних міграційних процесів. *Журнал міжнародного права і міжнародних відносин*. 2006. № 2. С. 16–21.
2. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 15.11.2019)
3. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція № 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789 (дата звернення: 15.11.2017)
4. Про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Конвенція Ради Європи від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 16.11.2017)
5. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> (дата звернення: 17.11.2017)
6. Політова А. С. Кримінально-правова характеристика злочинів проти свободи особи за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2007. 20 с.
7. Інформаційний вісник громадських організацій України з протидії торгівлі людьми № 7 (листопад 2005). К.: МОМ України, 2005.
8. Аніщук Н. В. До проблеми работоргівлі жінками. *Право України*. 2002. № 9. С. 99–101.
9. Костючек М. В. Становлення та розвиток Міжнародної системи протидії торгівлі людьми. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010 р. № 9 (196). С. 21–30.
10. Дядюра К.О. Засоби протидії торгівлі людьми: міжнародно-правовий досвід. *Форум права*. 2007. № 2. С. 48–53 URL.: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07dkompd.pdf>.

Анотація

Корінний Д. О. Поняття торгівлі людьми з метою експлуатації праці у міжнародно-правовому контексті. – Стаття.

В статті розглянуто проблему торгівлі людьми як одну з форм експлуатації праці. Досліджено історію розвитку торгівлі людьми в різні епохи та в різних країнах. Проаналізовано норми міжнародного та вітчизняного права по боротьбі з даними небезпечним суспільним явищем. Розглянуто види та форми торгівлі людьми з метою експлуатації праці в сучасному світі.

Ключові слова: торгівля людьми, рабство, транснаціональна злочинність, міжнародно-правові документи.

Аннотация

Коренной Д. А. Понятие торговли людьми с целью эксплуатации труда в международно-правовом контексте. – Статья.

В статье рассмотрена проблема торговли людьми как одну из форм эксплуатации труда. Исследована история развития торговли людьми в разные эпохи и в разных странах. Проанализированы нормы международного и российского права по борьбе с данным опасным общественным явлением. Рассмотрены виды и формы торговли людьми в целях эксплуатации труда в современном мире.

Ключевые слова: торговля людьми, рабство, транснациональная преступность, международно-правовые документы.

Summary

Korinnyi D. O. The concept of human trafficking for the purpose of exploitation of labor in the international legal context. – Article.

The article addresses the problem of human trafficking as a form of labour exploitation. The history of human trafficking development in different epochs and countries has been studied. The norms of international and Russian law to combat this dangerous social phenomenon have been analyzed. The types and forms of human trafficking for the purpose of labour exploitation in the modern world are considered.

Key words: trafficking in persons, slavery, Transnational crime, International legal instruments.